

Malmö högskola
Lärarytbildningen
Skolutveckling och ledarskap

Examensarbete
15 högskolepoäng

Ett arv från gamla tider?

Parallell utveckling: den svenska scoutrörelsens värdegrund och läroplan i kontrast till den svenska skolans moraluppfostran

An old legacy?

Parallel development: Curriculum and values of the Swedish Scout movement in contrast to the moral education of the Swedish school system

Axel Hällen

Lärarexamen 330 hp
Lärarytbildning 90 hp
2009-03-23

Examinator: Elisabeth Söderquist
Handledare: Björn Lundgren

Malmö högskola
Läroarbldning 90hp
Skolutveckling och ledarskap

Sammanfattning

Hällen, Axel (2009) Ett arv från gamla tider? Parallell utveckling: den svenska scoutrörelsens värdegrund och läroplan i kontrast till den svenska skolans moraluppfostran (An old legacy? Parallel development: Curriculum and values of the Swedish Scout movement in contrast to the moral education of the Swedish school system.) Skolutveckling och ledarskap. Läroarbldningen, Malmö högskola.

Jag har genomfört en textanalys med syftet att studera utveckling och förändring av värdegrund och läroplan i två dokument: Lord Baden-Powells bok *Scouting for boys* (1908) och "Bit för bit. Boken om scoutmetoden" (2005) utgiven av Svenska Scoutrådet. Som vetenskaplig litteratur har jag använt mig av läroplansanalys, värdegrundsteori och utdrag ur John Deweys pragmatism. För att sätta in min undersökning i ett större sammanhang med lärarperspektiv har jag speglat mina resultat mot den pedagogiska utvecklingen inom den svenska obligatoriska skolan. Mina slutsatser visar att svensk modern scouting har förändrat sin läroplanskod och värdegrund, i samma riktning som den svenska skolan gjort i stora delar, från de ursprungliga versionerna som Lord-Baden Powell formulerade 1908. Detta beror på att värdegrunder och läroplaner är produkter av sin samtid.

Nyckelord: läroplansanalys, läroplan, värdegrund, scouting, moraluppfostran

Axel Hällen
Kastanjegatan 6A
223 59 Lund

Handledare: Björn Lundgren
Examinator: Elisabeth Söderquist

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	3
2 Syfte och problemformulering.....	5
3 Metod.....	6
3.1 Idé- och innehållsanalys	7
4 Litteraturoversikt	10
4.1 Läroplansteori.....	10
4.2 Pragmatism	13
4.3 Värdegrund	15
4.4 Moralföstran i svensk obligatorisk skola.....	16
5 Scouting.....	20
6 Resultat	22
6.1 Scoutlag och löfte	24
6.2 Patrullsystemet	26
6.3 Lära genom att göra.....	28
6.4 Symboler och ceremonier.....	29
6.5 Friluftsliv	30
6.6 Lokalt och globalt samhällsengagemang.....	31
6.7 Stödjande och lyssnande ledarskap	32
6.8 Svensk skola och svensk scouting.....	33
7 Diskussioner och slutsatser.....	36
7.1 Individens utveckling	38
7.2 En parallell pedagogisk utveckling.....	41
Referenser.....	43

1 Inledning

Under flera år har jag i min bekantskapskrets haft ett antal aktiva scouter som jag ofta pratat om ungdomars utveckling med. Som blivande lärare blev jag nyfiken på deras uppfattning om densamma och tog chansen att i denna examensuppsats fördjupa mig i scouting och den pedagogiska "scoutmetoden" och kopplingen till den svenska skolans arbete med läroplan och värdegrund. Mina scoutvänner har ofta uppvisat en generositet och samarbetsvilja som jag inte lika ofta sett hos andra bekanta. De har en naturlig inställning till att dela med sig, hjälpa till och se positivt på problem. En av dem sa till mig en gång: "Gör problemet till din vän!". Jag förstod knappt först hur det skulle gå till, men efter en del funderade insåg jag att det handlar om att just se positivt på sin omgivning och vad man ställs inför. Och som det heter i den svenska scoutlagen: "En scout möter svårigheter med gott humör". Nästan mer talande är den engelska varianten utfärdad av WOSM – World Organization of the Scout movement: "A scout smiles and whistles under all difficulties." Detta sätt att betrakta livet och sin omgivning framstår för mig som eftersträvansvärt och mina tankar kretsade kring hur man når en sådan insikt; det måste finnas en metod som används inom scoutrörelsen och som mina vänner fått arbeta efter i sitt scoutengagemang. Hur arbetar scouterna och dess ledare med att få ungdomar att vissla inför svårigheter?

Jag tror att arbetet i den svenska skolan både kan inspirera och inspireras av scoutrörelsen i avseende på pedagogik och pedagogisk metod. Det är en av utgångspunkterna för denna uppsats. En bredare pedagogisk kommunikation mellan de båda aktörerna skulle kunna vara fruktbar och givande. För mig som blivande lärare är det intressant att studera scoutrörelsens utveckling i avseende på läroplan och värdegrund, och att jämföra denna med den svenska skolans utveckling. Jag kan få svar på frågor som rör sig kring förändring i läroplanskonstruktion och få en djupare

förståelse för en sådan förändring genom att studera en organisation som scoutrörelsen som jag menar har flera organisatoriska och pedagogiska likheter med den svenska skolan.

Lord Baden-Powells rörelse har växt från det första lägret på Brownsea Island med tjugotvå pojkar 1907 till en stor världsomspännande organisation med 38 miljoner medlemmar i 216 olika länder idag. Det är en mycket stor internationell rörelse som arbetar med ungdomars utveckling. En sådan rörelse är intressant att studera utifrån ett lärarperspektiv och undersöka hur scouterna arbetar pedagogiskt och organisatoriskt med ungdomar i skolåldern. När jag läste in mig på scoutrörelsen och tog del av policydokument förstod jag att det handlar om en idérörelse med avancerat pedagogiskt tänkande och med en idébas som bygger på en uppsättning humanistiska värden konkretiserade i en värdegrund, liksom värdegrunden i den svenska skolan. Jag såg parallella linjer som kopplar ihop skolans arbete med läroplaner och värdegrunder med scoutrörelsens dito och förstod att det här fanns en ingång till ett givande pedagogiskt forskningsarbete.

2 Syfte och problemformulering

Jag vill i min uppsats undersöka scoutrörelsens utveckling avseende läroplan och värdegrund och spegla denna mot samma utveckling inom den svenska skolan. Jag anlägger ett pedagogiskt analysperspektiv på arbete med läroplaner, etik och värdegrunder.

Jag vill studera om och hur scoutrörelsens läroplan och värdegrund har förändrats över tid, och var den moderna scoutingen befinner sig idag. Till det yttre kan scoutrörelsen verka oförändrad, men har idébasen förändrats? Har läroplanen och den bakomliggande läroplanskoden omformulerats? Vad framkommer när jag sätter mina resultat i kontrast mot utvecklingen inom den svenska skolan? Jag vill problematisera den parallella pedagogiska utvecklingen som skett inom både skola och scouting och undersöka vad som förändrats, samt beskriva hur det gått till.

Forskningsfrågor:

Hur har scouternas värdegrund och läroplan förändrats från *Scouting for boys* till ”Bit för bit. Boken om scoutmetoden”?

Vad behandlas, och vad behandlas inte, i den moderna scoutmetoden jämfört med idéerna i *Scouting for boys*?

Vilka skillnader och likheter med avseende på läroplaner och värdegrunder finns inom den svenska skolans utveckling jämfört med scouternas motsvarande utveckling?

3 Metod

Min metod för undersökningen i denna uppsats är textanalys, och mer konkret: en jämförande idé- och innehållsanalys. Jag kommer att i ett första steg analysera och jämföra två dokument: *Scouting for boys* och ”Bit för bit. En bok om scoutmetoden” med avseende på läroplansutformning och värdegrund. Upplägget är att jag följer de sju punkter som listas som scoutmetodens beståndsdelar i ”Bit för bit. En bok om scoutmetoden”. I resultatdelen kommer alltså min analys att presenteras i följande ordning:

1. Scoutlag och scoutlöfte
2. Patrullsystemet
3. Lära genom att göra
4. Symboler och ceremonier
5. Friluftsliv
6. Lokalt och globalt samhällsengagemang
7. Stödjande och lyssnande ledarskap

Scoutmetoden liknas av Linda Elmström vid ett pussel. Alla bitar tillsammans bildar en helhet, och alla bitar är lika viktiga för att pusslet skall bli helt. Metoden visar det sätt som scouting skall bedrivas på. Elmström skriver: ”Scoutmetoden är en metod, men den bygger på värderingar.” (Elmström, s. 9).

När jag jämfört de båda texterna ställer jag mina resultat mot utvecklingen inom den svenska skolan, med fokus på samma idéer som i den första jämförelsen. Med detta grepp hoppas jag att jag skall kunna dra intressanta slutsatser kring förändringen och utvecklingen inom den svenska delen av världens största idéorganisation för ungdomar. Jag citerar: ”Förståelse utvecklas när vi kontrasterar eller sätter något i relation till något annat. Något kan bli tydligt i ljuset av något annat.”(Orlenius, s. 18).

Jag har valt att göra en textanalys eftersom jag är intresserad av att undersöka det innehåll som finns i de dokument som scoutrörelsen anser som sina viktigaste texter.

Grundaren Baden-Powells bok *Scouting for boys* måste betraktas som det teoretiska huvudverket inom scoutrörelsen varur grunden för alla idéer hämtas, även om det under tidens gång tillkommit andra viktiga policydokument. Jag vill gå till den ursprungliga källan, "ad fontes", för att kunna vara förvissad om att jag inte förbiser någon viktig idégrund i rörelsens arbete. Genom en metodisk textanalys är min ambition att kunna spåra det som förändrats och det som kvarstår, och det som inte alls behandlas, i de två valda materialen.

Begreppet "text" omfattar mer än bara skriftliga texter. I semiotiskt avseende är alla slags meningsbärande teckensystem att betrakta som "text", vilket innebär att även exempelvis bilder och filmer faller under definitionen för en "text". I min undersökning är det skriftliga texter som skall analyseras. Två kriterier avgör om en skriftlig text är lämplig för en textanalys: 1) texten skall vara koherent - den skall hållas ihop av ett visst ämne och en röd tråd och 2) texten skall vara kommunikativ – den skall ha ett budskap att förmedla. (Bergström & Boréus, s. 16) Båda mina texter uppfyller dessa kriterier. Utöver detta finns två huvudfunktioner för varje skriftlig text som jag vill lyfta fram: en innebördsaspekt som visar författarens uppfattning av den bild av verkligheten eller inre upplevelser som han eller hon vill uttrycka, konkret uttryckt: textens innehåll. Den andra aspekten, den interpersonella aspekten, visar på vad texten avser att utföra, exempelvis uttrycka en åsikt, informera eller ge en order. (ibid, s. 16) I min textanalys vill jag undersöka de båda texternas innebördsaspekt, vad som konkret skriftligt uttrycks i dem. Texternas interpersonella aspekt är tydlig; jag uppfattar dem som programskrifter med uttalat syfte att beskriva, förklara och tydliggöra vad scouting är och hur den skall bedrivas. Vad som dock skiljer dem åt är det faktiska språkliga innehållet, och vilka idéer som presenteras.

3.1 Idé- och innehållsanalys

Hur definierar man begreppet idé? En idé kan uppfattas som en tankekonstruktion med kontinuitet. Den är inte flyktig, som intryck eller attityder kan vara, utan har en utsträckning i tiden. I min undersökning kommer jag att använda uppfattningen om idén som en föreställning om verkligheten och sociala fenomen. (Bergström & Boréus, s. 149) För min del uppfattar jag idéer i min undersökning som de pedagogiska idéer som

framträder vid en textanalys av de två källmaterialen jag studerar; idéer om vad scoutmetoden skall innehålla och hur den skall tillämpas - exempelvis idén om att sätta scouten i centrum, och låta honom eller henne söka sin kunskap på egen hand med ledaren som handledare. Det är dessa idéer som är objekten för min undersökning, och de uttrycks i de texter jag undersöker. Eftersom texterna är policydokument är deras uttalade syfte att uttrycka idéer, vilket gör dem lämpade för en textanalys med fokus på idéer och innehåll.

Ett sätt att klassificera idéanalyser är att dela upp dem i tre olika syften: beskrivande, förklarande och ställningstagande. Forskaren skall utgå från sin ambition när han eller hon väljer angreppssätt. (Bergström & Boréus, s. 155) Jag ansluter mig till det beskrivande syftet eftersom jag vill undersöka vad som förändrats i scoutrörelsens pedagogiska utveckling, och ställa det mot den motsvarande utvecklingen i den svenska skolan för att vidga perspektivet.

Min ambition är inte att konstruera en exakt analysmatris för min undersökning. En sådan exakt mall kan styra undersökningen i för hög grad och påtvingas materialet, och orsaka att utsagorna tvingas in i mallen för att passa analysen; detta kan kallas för att texten "inte får tala", och tolkningarna av texterna kan riskera att ha dåligt stöd i materialet. (Bergström & Boréus, s. 172) Mitt angreppssätt vill jag hellre karaktärisera som ett kvalitativt än ett kvantitativt sådant. Jag citerar:

Den kvantitativa forskningens strävan är att fokusera vissa specifika faktorer och att studera dem i förhållande till andra specifika faktorer. För att kunna göra detta är det nödvändigt att isolera variabler – frilägga dem från deras naturliga sammanflätning med en mängd andra variabler – och studera deras funktion och effekt. Kvalitativ forskning har å andra sidan en benägenhet att betrakta saker i deras kontext och poängtera hur de hänger ihop och är beroende av varandra – istället för att isolera variabler och inrikta sig på specifika faktorer. (Denscombe, s. 206)

Samtidigt vill jag understryka min medvetenhet om att de två olika metoderna inte så lätt låter sig skiljas åt. De är inte ömsesidigt uteslutande. Denscombe skriver att bra samhällsforskning tenderar att använda inslag från båda arbetssätten, men att skillnaden ligger i forskarens utgångspunkt (Denscombe, 203).

Min analys förutsätter en genomgång av innehållet i texterna, en typ av innehållsanalys, och jag vill därför lyfta fram fyra punkter som jag menar väl ringar in det som jag vill att analysen skall tydliggöra. Innehållsanalys avslöjar:

1. Vad texten framställer som relevant
2. De prioriteringar som skildras i texten
3. De värderingar som framförs i texten
4. Hur idéer hänger samman

(Denscombe, s. 200)

Gällande validitet i min undersökning menar jag att de två texterna väl passar mina frågeställningar. Mina forskningsfrågor är fokuserade på scoutrörelsen, och där spelar texterna absolut centrala roller för organisationen. Det är två huvuddokument som båda innehåller det som jag vill undersöka. Att jämföra innehållet i de två ger också en tydlig bild av vad som har förändrats inom scoutrörelsen, från rörelsens första tid fram till 2000-talet. Jag anser också det vara en styrka att det är Lord Baden-Powells egna ord som jag har till hands; jag behöver inte gå omvägar via andras tolkningar för att nå de ursprungliga idéerna utan de finns tydligt nedtecknade och tillgängliga i *Scouting for boys*. Agneta Linnés text om utvecklingen för den moraliska fostran i den svenska skolan är välskriven och välgrundad och ger mig det som jag behöver för att spegla mina egna slutsatser. Hennes text ingår i en antologi *Värdegrund och svensk etnicitet* (red. G. Linde, 2000) som vid en första anblick inte direkt knyter an till min undersökning, men som vid en närmare genomläsning mycket bra motsvarar det som jag sökte. Linnés genomgång av skolplaner och läroplaner och andra utredningar med avseende på moral och etik och utbildningsmål från folkskolans införande i Sverige 1842 fram till Lpo 94 är noggrann och insiktsfull och jag har haft stor nytta av hennes slutsatser. Reliabiliteten hos mitt material anser jag vara god. Lord Baden-Powells bok är hela scoutrörelsens urkund, och författad av honom själv. Den texten har en grundmurad trovärdighet. Den svenska upplagan jag använder mig av är utgiven 1960 och är i vissa delar förkortad. Dock är det den upplaga som är mest spridd på svenska, och den som finns tillgänglig på bibliotek. ”Bit för bit. Boken om scoutmetoden” är utgiven av Svenska Scoutrådet och avsedd för hela den svenska scoutrörelsen att använda som läroplan och verktyg för bedrivandet av scouting. Den kan i stor utsträckning jämföras med en läroplan för den svenska skolan. Agneta Linné är professor i pedagogik vid Örebro universitet, och var tidigare verksam vid Lärarhögskolan i Stockholm. Hennes text ingår i en vetenskaplig antologi som berör svenska läroplaner och värdegrunder.

4 Litteraturöversikt

Den litteratur jag har använt mig av under mitt arbete behandlar läroplansteori, värdegrundsteori och pragmatism i John Deweys filosofi. Dessa tre element har jag behövt för att kunna genomföra min textanalys på scouternas texter med utgångspunkt i mina forskningsfrågor, och därtill för min jämförelse med den svenska skolans utveckling.

4.1 Läroplansteori

Ulf P. Lundgren (1981) redogör för hur en läroplan är uppbyggd och introducerar begrepp som är användbara för min analys. Först måste dock en definition göras: det svenska ordet "läroplan" har inte en tillräcklig omfattning för att inbegripa de områden som Lundgren menar måste undersökas för en tillräcklig förståelse av läroplanens natur. Betydelsen av ordet "läroplan" i svenska språket är mycket konkret; den består av mål, innehåll och fördelning av tid. Det engelska begreppet (av latinet) *curriculum* motsvarar bättre den vidare betydelse av "läroplan" som Lundgren är ute efter. *Curriculum* innefattar, förutom den svenska betydelsen, hela den filosofi och de föreställningar som finns bakom en konkret läroplan. (Lundgren, s. 21) Det är också den betydelsen av "läroplan" jag kommer att använda i min undersökning. Det är inte bara det konkreta styrinstrumentet som skall undersökas, utan också de samlade principer som gestaltas i ett konkret styrinstrument.

Bakom varje läroplan menar Lundgren finns en *läroplanskod*, som består av grundläggande principer varpå läroplanen vilar. Denna kod formas av en mängd olika företeelser såsom existerande materiella och kulturella villkor, historiska, politiska och pedagogiska processer. Tre element menar Lundgren är centrala för läroplanen i sig: mål, innehåll och undervisningsmetod (Lundgren, s. 21).

För att göra undersökningen av en läroplan i den vidare betydelsen mer hanterlig och tydlig använder jag mig av den uppdelning av läroplanen i tre analysnivåer som Lundgren anger:

Första nivån: Den första nivån innehåller de värderingar, kunskaper och erfarenheter som väljs ut och organiseras. Varför väljs viss kunskap ut, och varför är den mer väsentlig än annan? Hur påverkar, formar och styr objektiva villkor såväl som ideologier om utbildning utbildningens mål, innehåll, metodik och formerna för kontroll?

Andra nivån: Hur utvecklas en läroplan konkret? Hur ser besluts- och kontrollprocesser ut när en läroplan konstrueras?

Tredje nivån: Den konkreta läroplanens funktion studeras på denna nivå. Hur styr läroplanen den faktiska undervisningsprocessen? Hur tar den gestalt i den processen? Hur leder den processen till inläring och socialisation bland eleverna? (Lundgren, s. 22).

Denna uppdelning i nivåer av läroplansanalys som Lundgren gör kan jag för tydlighetens skull försöka översätta till metodologiska arbetssätt för att visa hur jag uppfattar analysen: Den första nivån är den jag kommer att ägna mig åt i min undersökning av Scoutmetoden. Jag gör en jämförande textanalys med fokus på innehåll och idéer av skriften "Bit för bit. Boken om scoutmetoden" och Lord Baden-Powells bok *Scouting for boys*. Jag studerar värdegrundsfrågor, läroplansförändring och grundläggande etik för scoutrörelsen. Detta uttrycks i sådana policydokument som "Bit för bit" och *Scouting for boys* utgör. Den andra analysnivån av en läroplan, med fokus på en konkret besluts- och kontrollprocess, tror jag med störst framgång skulle låta sig genomföras i form av en organisationsanalys av Svenska Scoutförbundet eller något annat scoutförbund, där organisationsstruktur och beslutsfattande studeras närmare. Då kan processen för idéproduktionen, där läroplansarbetet ingår, inom scoutrörelsen tydliggöras och förstås. Den sista nivån ser jag som en uppgift för ett fältarbete där forskaren studerar hur den faktiska implementeringen av läroplanen går till ute i kårerna; arbetet i kåren och patrullen undersöks och relateras till scoutmetoden.

Göran Linde (2000) för ett intressant resonemang om läroplaners historiska arv. Linde menar att läroplaner har uppkommit historiskt sett när uppfostran och undervisning separerades från imitationsläring i det dagliga livet och arbetet. När undervisningen lyfts från det dagliga och placeras i en särskild kontext behövs en reglering av verksamheten. Då uppstår det Linde benämner ”formulerade läroplaner”. Flera av filosofins portalgestalter har skrivit om utbildning, hur den bör organiseras och vad den bör innehålla. Dessa filosofer argumenterar för sina idéer kring uppfattningar om frågor om hur verkligheten är beskaffad (ontologi), vad kunskap är och hur vi kan nå den (epistemologi), vad som är det goda och hur människan bör leva sitt liv (etik) och hur samhället bör organiseras och hur de unga skall utbildas för att bli goda medborgare (socialfilosofi). Utöver detta behandlas också synen på människan – hur uppfattar vi att våra ungdomar är beskaffade? Är de subjekt med känslor och eget tänkande eller är de obearbetad råmaterial som skall formas med morot och piska? Alla dessa grundläggande frågor för en utformning av en läroplan och dess innehåll gäller även idag, även om medvetenheten om dem inte alltid är explicit (Linde, s. 19ff).

Linde tar upp Lundgrens begrepp ”läroplanskod” och urskiljer fyra olika principer för dessa koder med betydelsen val av innehåll i undervisningen:

Klassisk läroplanskod: den unga människan skall förädlas i riktning mot ett ideal. Idealerna hämtas från en svunnen guldålder och uppnås genom flit och studier av litteraturens beskrivningar av det höga och det ädla. Latingymnasierna bar denna kod tidigare men efter andra världskriget fick de alltmer ge vika för krassare nyttotänkande. I andra delar av Europa har denna kod varit livskraftigare (Linde, s. 34).

Realistisk läroplanskod: en vetenskaplig förståelse av världen eftersträvas. Realgymnasierna och sedan naturvetenskaplig linje på gymnasiet är resultat av denna kod. Dock syftar den inte till direkt tekniskt kunnande för en arbetsmarknad, utan istället för att ge eleverna en vetenskaplig och rationell världsbild (Linde, s. 34).

Moralisk läroplanskod: syftet är att upprätthålla moral och lojalitet hos medborgarna. Innehållet i moralen speglar maktens värderingar. Den svenska folkskolan är ett exempel på skolordning där en moralisk läroplanskod styrde. På 1880-talet ville

liberalerna i Sverige införa mer undervisning om profana ämnen som läsning om andra länder och folk, men de konservativa vann striden och katekesläsningen fick ännu större plats än tidigare. Efter andra världskrigets slut gjordes en radikal förändring i det moraliska innehållet och demokratiska värden och respekt för oliktankande och minoriteter dominerade (Linde, s. 34).

Rationell läroplanskod, även kallad nyttokoden: skolan skall förbereda eleverna för praktiska uppgifter och för framtiden. Denna idé har stor uppbackning i moderna samhällen, och förespråkare för klassisk och realistisk kod känner sig ofta trängda inför den. Lundgren kopplar ihop nyttokoden, som han också benämner den rationella koden, med filosofen John Deweys pragmatism – där begreppet nytta syftar till beredskap för förändring och undervisning med framtidsinriktning (Linde, s. 35).

Den sistnämnda koden har haft medvind efter andra världskriget. Yrkesinriktade utbildningar i skolan har skapats och praktiskt användbart kursinnehåll lyfts fram såsom hemkunskap och teknik. Det är inte på förhand fastställda kunskaper som skall förmedlas utan elevens aktiva kunskapssökande eftersträvas och behärskande av metoder för detta. Elevens aktivitet är avgörande. Progressivismen har varit officiell skolideologi i Sverige sedan 1946 års skolkommision (Linde, s. 34ff).

För att göra översikten av läroplanskoderna mer hanterlig så reducerar Linde ned dem till tre, som alla idag konkurrerar om utrymmet eftersom det sällan eller aldrig är så att endast en kod dominerar fullständigt. Den vetenskapligt-rationella koden syftar till att föra fram en vetenskaplig världsbild och en genomtänkt livsåskådning, en politisk kod som syftar till statens formning av medborgaren och till sist en nyttokod som syftar till att människor praktiskt skall behärska sitt yrkes- och vardagsliv i samhället (Linde, s. 38).

4.2 Pragmatism

Intressant för min analys av scoutmetoden är ofrånkomligen filosofen John Dewey och dennes filosofiska teorier om skola och utbildning. Det finns flera givande paralleller att dra mellan Deweys idéer och scouternas metoder. År 1899 gav John Dewey tre

föreläsningar i vilka han ville framställa grundtankarna för den skola han själv grundat, "Laboratory School", som var knuten till University of Chicago. I den första föreläsningen (senare publicerad som *School and Society*, 1899) försökte Dewey koppla samman skolan och det amerikanska samhällets utveckling. Idén var att hans egen skola skulle ge eleverna det som inte längre kunde fås i samhället i övrigt: möjligheter för samarbete mot ett gemensamt mål och en känsla av framgång (accomplishment) och metoden för detta var att inkludera hantverksämnen i högre grad i skolan. Allt eftersom de olika hantverksämnena blev en del av livet i skolan så skulle skolan alltmer likna ett miniatyrsamhälle. I den andra föreläsningen ville Dewey understryka att yrkesaktiviteterna på skolan (i form av hantverksämnena) inte bara hade sociala funktioner utan också utmanade elevernas medfödda impulser såsom den sociala instinkten, kreativiteten, viljan att uttrycka sig, och en konstnärlig impuls. I den tredje föreläsningen tog Dewey upp ett begrepp: "waste in education", vilket grundade sig på hans uppfattning att samhällsutvecklingen har gjort att skola och utbildning har isolerats från samhället och att detta innebär ett enormt resursslöseri, inte bara för samhället utan också för eleverna. Eleven kan inte använda de erfarenheter som han eller hon får utanför skolan i skolarbetet. Tvärtom så kan eleverna inte använda det som de lär sig i skolan i det dagliga livet. På så sätt är skolan isolerad från samhället. (Gundem, s. 66ff) Det gäller alltså att överbrygga skillnaden mellan samhälle och skola, få skolan att likna ett samhälle, och med hjälp av hantverksämnena skulle detta uppnås. Elevernas medfödda impulser för utveckling stimuleras när de samarbetar och löser problem, och når framgång tillsammans med andra.

John Dewey själv förklarar i egna ord att "waste in education" uppstår eftersom skolelever tvingas in i en passiv och receptiv roll. Förhållandena i skolan är sådana att eleverna inte tillåts följa "lagen i sin egen natur". Resultatet är att det uppstår konflikter och ett slöseri med kraft. (Dewey, s. 53) En mängd lektioner i skolan med fakta som huvudsakligt innehåll kan aldrig komma i närheten av den förtrogenhet med företeelser i vår omvärld som en aktiv närvaro bland dem ger. Dewey ger exempel som arbetet på bondgårdar och i trädgårdar. Industrin och arbetsfördelningen har eliminerat familjens och närsamhällets tidigare sysslor som kunde använts för pedagogiska ändamål. Arbetet i ett skolkök med elever vid grytorna lyfter Dewey som en bild av ett exempel på en psykologisk skillnad från det passiva och likgiltiga till en livlig och utåtriktad energi; en bild av de pedagogiska vinsterna med det manuella och praktiska arbetet (ibid, s. 63).

Några enskilda resonemang om Deweys filosofi har jag valt att ta upp i anslutning till min analys av del tre i scoutmetoden, ”Lära genom att göra” – som har direkta kopplingar till Deweys pragmatism.

4.3 Värdegrund

Som en bro mellan läroplansteorier och värdegrundsteorier vill jag lyfta fram Kennert Orlenius resonemang om att en värdegrund inte primärt är ett uttryck av resultat inom pedagogisk forskning, utan istället är ett resultat av samhällsutveckling. Läroplanerna speglar strömningar i samhället. De är kodifieringar av aktuella värderingar och uppfattningar som för tillfället dominerar tänkandet, inte bara i det politiska livet utan också inom näringslivet. Orlenius menar att det finns ett visst samband mellan exempelvis bilindustrins behov och läroplaners tillkomst i ett internationellt perspektiv. Läroplaner bör betraktas som politiska dokument som anger mål och riktlinjer, liksom kommunala skolplaner; de representerar olika intresseriktningar och värderingar som anger vad som är viktigt för skolelever att lära sig (Orlenius, s. 14f).

En viktig distinktion som Orlenius tar upp är den mellan ”värdesubjektivism” och ”värdeobjektivism”. Den förstnämnda hållningen innebär att alla värdeomdömen är subjektiva och relativa – alla har sin egen uppfattning om vad som är rätt och riktigt, och ingen kan ha mer rätt än någon annan eftersom alla värdeuppfattningar till fullo är individuella. Det är upp till varje individ att bestämma vad som är ett gott värde; dock kan ett värde ändå framstå som meningsfullt, som ett övergripande sådant, om flera är överens om det. Den motsatta uppfattningen är den att det finns värden som är universellt och allmänt goda och som är oberoende av vem som värderar. Värdegrunden i skolan kan innebära att det finns överenskomna värden av grundläggande natur. Hur dessa värden skall uttolkas råder det delade meningar om (Orlenius, s. 16).

För den svenska skolans del innebar 1990-talet en ny läroplan. Detta sista årtionde på 1900-talet omtalades i samhällsdebatten som ”etikens årtionde”. Orlenius menar att det är så Lpo94 skall förstås, men det allt mer pluralistiska och mångkulturella samhället måste också beaktas som en stark influens. Det målstyrda skolsystemet innebär att staten anger principer och mål för skolans verksamhet och undervisning, men att det på

lokal nivå tas beslut om innehåll och vägar mot de uppställda målen. Problemet blir för lärarna att tolka och förstå styrdokumentet. Devisen "Läroplaner kommer och läroplaner går – men skolan består" kan vara en enkel väg att följa. Dock görs en rangordning av de grundläggande egenvärden i Lpo94, som har värdegrunden som bas, i nämnd ordning: Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta. Den tidigare Lgr80 hade genomsträvs av ett starkt internationellt perspektiv med fokus på solidaritet, som rangordnades sist i Lpo94. Det som betonas mest i den gällande läroplanen är allmänliberala värden som frihet och rätt; en förskjutning har skett från tidigare fokusering på internationell solidaritet. Ur ett samhällsperspektiv menar Orlenius att det har skett ett paradigmskifte i skolans och samhällets historia. Det har gått ifrån moralisk uppfostran till demokratisk uppfostran, från auktoritetstänkande till frihetsideal, från enhetskultur till mångkulturellt samhälle, från nationell tillhörighet till medborgare i den "globala byn", från historisk förankring till framtidsperspektiv. (Orlenius, s. 25ff) Denna utvecklingslinje är intressant för min undersökning, både för skolperspektivet och scoutrörelsens utveckling.

Ett viktigt resonemang jag vill ha med mig i min analys är det som kretsar kring en värdegrunds inkluderande och exkluderande egenskaper. Pirjo Lahdenperä (2001) menar att värderingar är en central del av en kultur. Gemensamma värderingar används för att markera samhörighet mellan människor och grupper men också särskiljande från andra med andra värderingar. Den gemensamma värdegrunden kan användas inom kulturen eller gruppen för att skapa mening, värdighet, självkänsla, identitet, samhörighet, spelregler och ordning mellan deltagarna (Lahdenperä, s. 116).

4.4 Moralfostran i svensk obligatorisk skola

Agneta Linné (2001) gör en analytisk genomgång av den svenska obligatoriska skolans moralfostran som är intressant för min undersökning. Hennes material är styrdokument och läroplanstexter från 1842 års stadga för folkundervisning till 1994 års läroplan för grundskolan, Lpo 94. Jag använder Linnés undersökning som litteratur för att spegla min egen analys och förankra mina slutsatser i en pedagogisk kontext med lärarperspektiv. I min avslutande diskussion återkopplar jag till Linnés slutsatser och

kopplar dem samman med Orlenius teorier samt mina egna slutsatser för att ge svar på mina forskningsfrågor utifrån ett intressant pedagogiskt perspektiv.

Agneta Linné slår till en början fast att svensk folkundervisning alltid förenat kunskap och moral. ”Kunskap och färdigheter” och ”fostran” har varit skolans huvuduppgifter i nästan alla styrdokument. Tyngdpunkt och innehåll har dock skiftat under olika tider. Avstampet i 1842 års skola visar på en skolform där lutheransk kristendom och nattvardsläsning var självklarheter. Värdena var givna. I den moderna skolan menar Linné är inte värdena längre givna; de måste bli föremål för reflektion och förstås, förankras, försvaras och utvecklas (Linné, s. 26).

Varje läroplan speglar i någon mån sin föregångare. Förhållandet mellan tradition och förändring är mångfasetterat. Linné skriver: ”Att förstå hur dagens värdegrund, som den formuleras i läroplanstexter för den obligatoriska skolan, förhåller sig till de grundläggande värden som gårdagens skola uttryckte är centralt för att begripa vad som vuxit fram ur en tradition, vad som förändrats och hur vi ska förstå och förhålla oss till detta i vår tid och i vårt mångkulturella samhälle.” (Linné, s. 27).

Under hela andra halvan av 1800-talet var skolans uppgift att dana underdåniga kristna och nyttiga samhällsmedlemmar. Inga explicita mål och resonemang för uppnåendet av dessa fastslås utan skolplanerna är summariska. Idéerna kring en allmän folkskola kom främst ur två läger: på ena sidan de liberala tankarna om att ”gott gör gott”, och att det inom varje individ finns detta goda och att fostran skall frambringa detta och på andra sidan den evangeliska pedagogiken som betonade människans inneboende kamp mellan sitt onda och sitt goda; skolans tukt ger det godas seger. Den evangeliska pedagogiken dominerade.

1919 års undervisningsplan är starkt påverkad av det moderna samhällets framväxt. Kyrkan har inte längre ensamrätt på att diktera undervisningens innehåll. Fosterlandet och ”det nationella” är viktiga idéer för moral och samhällsnytta. Från den nya vetenskapen, däribland biologin, hämtas förklaringsmodeller för uppfostran. Att fostra och disciplinera kroppen blir en del i en moralisk fostran; en skiljelinje dras alltmer mellan det friska och sunda och det sjuka och vanartiga. Pragmatismens idéer influerar det tidiga 1900-talets texter för skolan. Linné skriver: ”Kunskapens och värderingarnas

innehåll framgår inte längre självklart ur den situation där människan lever och arbetar. Skolan måste hjälpa barnet att utveckla en rad symboliska föreställningar om världen utanför klassrummet” (Linné, s. 37).

Efter andra världskrigets slut 1945 formas i Sverige en ny skola. En demokratisk skola på vetenskapens grund skulle leda samhället in i en ny tid. Fria individer skulle fostras, och skolans moraliska grund länkas till en rationell objektiv vetenskapssyn. Vetenskapen tar religionens plats i undervisningen om centrala moralfrågor och den enskilde individen får på den sakliga undervisningens grund fatta egna rationella och goda moraliska beslut. Linné menar att det finns en underliggande idé om att det sanna, det goda och det rätta växer fram av sig självt hos eleven om undervisningen är objektiv och rationellt grundad (Linné, s. 40).

1962 och 1969 års läroplaner präglas av idén om att sätta eleven i centrum. Eleven betraktas både som samhällsmedborgare och som en enskild människa. Skolan skall sträva efter att skapa arbetsglädje, och reglerna för arbetet i skolan skall eleverna i möjligaste mån själva få vara med om att utarbeta. I 1969 års läroplan ersätts begreppet ”fostran” av ”utveckling”. Skolan skall hädanefter främja elevernas personliga, individuella och sociala ”utveckling”. Ämnet kristendomskunskap byter namn till religionskunskap. Det är inte längre hållbart att referera till det outtalade och självklara som tidigare i avseende på värdefrågorna och det går inte att hänvisa till elevernas religiösa eller sedliga utveckling. Läroplanerna försöker från och med nu kodifiera vilka egenskaper och dygder som förväntas av eleven i samhället (Linné, s. 42).

1980 återkommer begreppet ”fostran” i läroplanen; skolan skall fostra till demokratiska värderingar. Skolan skall aktivt och medvetet påverka eleverna att vilja omfatta demokratiska grundläggande värderingar. Det är i stort sett samma formuleringar om demokratins dygder som i 1962 och 1969 års läroplaner, men med en fostrande inställning. Pluralism och inte relativism skall prägla skolans förhållningssätt. Skiljaktiga värderingar får komma till uttryck men skolan skall ta avstånd från relativistiska attityder. Skolan måste hävda de demokratiska värdena. Men demokrati är aldrig en färdig produkt, och Linné citerar så kallade Normgruppens debattskrift ”Skolan skall fostra” (1979) - ”Ett demokratiskt arbetssätt i skolan är *moralfostran* i

praktiken.” Normgruppens grundsyn och formuleringar återfinns i avsnittet ”Fostran och utveckling” i läroplanen för grundskolan från 1980, Lgr 80.

1994 års läroplan försöker att explicit formulera en värdegrund, dock mer kortfattat än sina föregångare. Etiken förankras i kristen tradition och västerländsk humanism, något som har sin bakgrund i att den borgerliga regeringen efterträdde den socialdemokratiska 1991. Formuleringen tillkom efter intensiva diskussioner i riksdagen. Den kvarstår efter den revidering som gjordes när det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet 1998 fick en gemensam läroplan. Det slås fast i Lpo 94 att varje elev skall finna sin unika egenart. Alla barn och ungdomar skall ha tillgång till likvärdig utbildning. Gud och Fäderneslandet har slutligen ersatts av Demokratin som metafor för fostran (Linné, s. 49).

5 Scouting

År 1907 organiserade den engelske generalen Robert Baden-Powell det första scoutlägret på Brownsea Island med tjugotvå pojkar. Pojkarna kom från skilda sociala miljöer. Baden-Powell hade 1903 återvänt till England som en krigshjälte från Boerkrigen i Afrika. Han hade under sin militära karriär varit stationerad i Indien, Malta, på Balkan och i Sydafrika. Det var på Brownsea Island som Baden-Powells scoutmetod för första gången prövades, och Baden-Powell ansåg den vara en framgång. Han hade vid återkomsten till England blivit bekymrad över den engelska ungdomens moraliska och fysiska förfall och ville skapa något för att ändra på detta. 1908 publicerades hans bok *Scouting for boys*, som fortfarande har en absolut central plats inom scoutrörelsen. I den formulerar Baden-Powell scoutprogrammet, inklusive scoutlagen och scoutlöftet som varje scout skall avlägga. I scoutlagen finns värdegrunden uttalad. Scoutrörelsen växte fort och blev snabbt internationell. Redan 1922 hade rörelsen en miljon medlemmar i 31 länder.

En intressant teori om scouting är den som Jens Liljestränd (2004) lägger fram och som problematiserar organisationens uppkomst och roll i den moderna utvecklingen. Liljestränd menar att scouting har sitt ursprung i det brittiska imperiets oro för sin egen unga manliga befolkning och dess allt sämre hälsa och styrka. Efter flera förluster mot boerna i inledningen av boerkriget i Sydafrika 1899 växte en känsla fram av att imperiet var på nedgång och att detta delvis var den nya generationens fel. I synnerhet arbetarklassens pojkar i de växande storstäderna ansågs vara dekadenta och alltför klena. På lägret på Brownsea Island delades pojkarna upp i fyra patruller med en pojke från de övre samhällsklasserna som ledare i varje. Liljestränd menar att Baden-Powell ville överföra internatskolepojkarnas värderingar såsom laganda, lojalitet och uppoffring på arbetarklassens pojkar genom scoutmetoden. Scoutrörelsen uppstod ur ett sammanhang av militarism, imperialism och klassamhälle. När rörelsen blev alltmer internationell förändrades detta dock, och i Sverige fick den karaktären av ett socialt projekt. Gymnastikläraren och officeren Ebbe Lieberath startade scouting i Sverige

1909. Verksamheten var en reaktion på det moderna samhällets förfall, industrialismen, alkoholismen, skolans boklärdomar och klasskampen. Lösningen var ett sunt friluftsliv, praktiska kunskaper framför teoretiska, nykterhet, fostran till lydnad, gudfruktighet och disciplin. Intressant är att arbetarrörelsen avskydde scouting den första tiden, Per Albin Hansson benämnde rörelsen som "maskerad militarism". Kritiken fortsatte in på 1930-talet. Arbetarklassen har aldrig varit den stora tillskyndaren av svensk scouting, istället är det medelklassen och överklassen som försett scoutrörelsen med medlemmar. Under hela första halvan av 1900-talet kan scoutrörelsen beskrivas som anti-intellektuell och anti-modernistisk. Scouting ville rädda svensk ungdom från det moderna samhället; skolan gjorde ungdomarna slöa och försvagade menade många ledande inom rörelsen. Problemet var den uppdelning av intellektuella och fysiska arbeten som gjordes, scouterna ville istället kombinera praktiska kunskaper med andlig fostran. Under 1950-talet expanderade scoutrörelsen efter en tid av stagnation. De stora barnkullarna efter kriget möjliggjorde detta. Pojk- och flickförbunden slogs samman. Sedan 1970-talet är scoutrörelsen på nedgång i avseende på antal medlemmar. En allmän minskning i intresset för idéerörelser kan vara en förklaring. Idrottsrörelsen har vuxit sig starkare och är en stark konkurrent om ungdomarna (Liljestrand, s. 17ff).

Det finns i Sverige fem olika scoutförbund. Tre av dem är konfessionella (Frälsningsarméns scoutförbund, KFUKs-KFUMs scoutförbund, SMU Scout) och ett tillhör nykterhetsrörelsen (Nykthetsrörelsens Scoutförbund). Det största förbundet är Svenska Scoutförbundet, som är politiskt och religiöst obundet. Alla fem samlas i paraplyorganisationen Svenska Scoutrådet, som publicerat "Bit för bit. En bok om scoutmetoden".

6 Resultat

Detta kapitel disposition är upplagt efter ordningen av de sju delarna i scoutmetoden som anges i "Bit för bit. Boken om scoutmetoden", för att ge överskådlighet och klarhet i texten. Under varje underrubrik presenterar jag vad jag funnit i min undersökning både i *Scouting for boys* och ovan nämnda text och jämför detta. Jag redogör inte för varje text för sig i två längre kapitel; jag tror att det hade minskat tydligheten och försvårat jämförelsen. Min tanke är att arbeta genom att lyfta fram idéerna som finns i de båda texterna och direkt ställa dem mot varandra. Hädanefter benämner jag texterna SFB (Scouting for boys) och BFB (Bit för bit. Boken om scoutmetoden).

De båda texterna är inte lika långa. SFB är 192 sidor lång, och BFB är 78 sidor, varav 30 sidor direkt behandlar scoutmetoden under rubriken "Vad är scoutmetoden?", och drygt 10 sidor rör scoutings mål och syfte. SFBs upplägg är strukturerat efter 28 stycken "lägereldsberättelser", som var och en tar upp någon aspekt av scouting. I huvudsak har dessa berättelser teman som kretsar kring praktiska göromål i scoutlivet, såsom hur man klarar sig i naturen, observerar naturfenomen, sjukvård, matlagning, och lägerliv. Eftersom jag utgår från uppställningen i BFB kommer jag inte att beröra alla "lägereldsberättelser".

Som en första inledande jämförelse undersöker jag de båda texternas förord, och vilka begrepp som intar en framskjuten position i dessa, och ställer ett par frågor i anslutning till detta.

Lord Baden-Powells förord i SFB innehåller kvintessensen av hans idéer om scouting. Han skriver (Baden-Powells kursivering):

Man kan säga att scouting är ett komplement till skolan och fyller vissa oundvikliga luckor i den ordinarie undervisningen. *Scouting är, kort sagt, en skola i*

medborgaranda genom förtrogenhet med naturen. Den fyller luckorna genom att ta hand om den enskilde individen och utveckla hans karaktär, fysiska hälsa och färdighet i praktiska ting samt bibringa honom medborgaranda genom att lära honom tjäna sina medmänniskor med sin sålunda vunna duglighet. Scouting strävar efter att lära pojkarna leva, inte bara hur man skaffar sig uppehälle. (Baden-Powell, s. 22)

Jag noterar uttryck som ”en skola i medborgaranda” och ”lära pojkarna leva” – i motsats till att bara skaffa sig ett uppehälle. Det finns en indirekt idé om skolan som otillräcklig när det gäller pojkars uppfostran. Flickors uppfostran är inte aktuell eftersom Baden-Powell först grundade scouting för pojkar. Flickscouting introduceras ett par år senare efter det att SFB kommit ut. Naturen spelar en central roll för utvecklandet av medborgaranda. Den är skådeplatsen för själva träningen och undervisningen; det är i den som själva scoutingen kommer till. Utan tillgång till naturen finns ingen möjlighet att bedriva verksamhet och den är helt avgörande för rörelsens fortlevnad.

I BFB skriver Linda Elmström i inledningen: ”Scouting är en idérörelse. Allt det vi gör i scouterna bygger på en gemensam idé som ligger till grund för allt vi gör. Som idérörelse vill vi påverka i någon riktning – både våra medlemmar och människor utanför rörelsen.” (Elmström, s. 4-5) Scouting är en idérörelse, men vilken idé är det som rörelsen grundar sin verksamhet på? Det anges inte. Jag vill poängtera att denna text riktar sig inåt rörelsen, och därför kan det vara så att denna grund-idé är för alla given, men den uttrycks inte i inledningen. Scouterna vill påverka i ”någon” riktning, men vilken riktning anges inte. Ett mål för rörelsen, baserat på en konkret värdeladdad idé (jmf ett politiskt parti, en folkrörelse) finns inte uttryckt.

Elmström skriver: ”Ibland är det lätt att förlora fokus och glömma bort meningen med varför vi gör det vi gör”. (ibid, s. 4) Denna insikt måste grundas i någon form av empiri, antingen självupplevd, eller insamlad. BFB har tillkommit som ett svar på detta; ett verktyg att använda när målet för verksamheten är ur fokus. Baden-Powell anger ingenting av denna problematik i förordet till SFB. För honom är meningen med scouting självklar. Vad har hänt från 1908 till 2006?

6.1 Scoutlag och löfte

Den första beståndsdel av scoutmetoden går i BFB under rubriken ”Scoutlag och löfte”. Scoutlagen och scoutlöftet placeras först i raden av de sju delarna. Scoutlagen och löftet är själva grunden för hela scoutingen som verksamhet; för att bli scout måste scoutlöftet avläggas. Utan dessa två komponenter skulle det inte finnas någon scouting.

Den nuvarande scoutlagen:

1. En scout söker sin tro och respekterar andras
2. En scout är ärlig och pålitlig
3. En scout är vänlig och hjälpsam
4. En scout visar hänsyn och är en god kamrat
5. En scout möter svårigheter med gott humör
6. En scout lär känna och vårda naturen
7. En scout känner ansvar för sig själv och andra

Scoutlagen i SFB:

1. En scouts heder är att man kan lita på honom.
2. En scout är trofast mot konungen, sitt land, sina scoutledare, föräldrar, arbetsgivare, och underordnade.
3. En scouts plikt är att vara till nytta och att hjälpa andra
4. En scout är vänlig mot alla och en god kamrat till varje annan scout, vilket land, samhällsklass eller trosbekännelse denne än må tillhöra.
5. En scout är hövisk
6. En scout är djurvän
7. En scout lyder sina föräldrar, sina patrulledare eller scoutledare utan att göra några invändningar
8. En scout ler och visslar under alla svårigheter.
9. En scout är sparsam.
10. En scout är ren i tanke, ord och gärning.

Det nuvarande scoutlöftet:

”Jag lovar att efter bästa förmåga följa scoutlagen.”

Scoutlöfte SFB:

”Jag lovar på min heder att göra mitt bästa för att göra min plikt mot Gud och konungen, alltid hjälpa andra, lyda scoutlagen.”

Skillnaden mellan den nuvarande Scoutlagen och det nuvarande löftet och de samma från SFB är stora. I den moderna versionen är begrepp som ”Gud” och ”konung” borttagna. I sin helhet är det också färre lagar 2006 än de som anges i SFB, sju mot tio.

Uppfattningen att det är viktigt att lyda utan att ifrågasätta är inte representerad i den senare versionen; där står ingenting om ”lydnad”. Det görs heller inga moraliska utfästelser i den; lagen tvingar inte den moderne scouten att vara ”ren” i tanke, ord och gärning. Det kan också noteras att Baden-Powell understryker att en scout är en god kamrat till varje annan scout, men det har tagits bort i den moderna scoutlagen. Scouten är där en egen individ, utan särskilda band till andra scouter.

I SFB har Baden-Powell efter varje lag skrivit en kommentar, för långa för att citeras i sin helhet här, men mycket intressanta för min undersökning. Under rubriken ”Scoutlagen” skriver Baden-Powell att lagarna är ”ett arv till oss från gamla tider.” (Baden-Powell, s. 31) I kommentaren till den tredje scoutlagen anges det att en scout är skyldig att göra sin plikt före allt annat, även om han måste försaka mycket annat. Definitionen av plikten är att scouten, ”om han är tveksam och inte vet” skall fråga sig ”Vad är bäst för andra?”, och göra det han drar som slutsats av sin fråga. (ibid, s. 31) Plikten som rättesnöre för individens handlande är en av scoutings mest grundläggande idéer. Men plikten i sig utgår från individens eget tänkande kring vad som är rätt och riktigt. I kommentaren till det ovanstående resonemanget om scouters relation till andra scouter (fjärde lagen) ger Baden-Powell instruktioner om att varje scout som möter en annan scout skall bistå denne med vad han än är i behov av. (ibid, s. 32) Det finns således en idé om särskilda band mellan scouter i SFB. I kommentaren till den sjunde lagen skriver Baden-Powell att även om scouten får en order han inte tycker om måste han utföra den. Det är hans plikt, och grunden för den är ”disciplin” (ibid, s. 32).

I BFB slår Elmström fast att scoutlagen uttrycker den etik som scouterna uppmanas att följa. Scoutlagen är värdegrunden. Den nu gällande scoutlagen innehåller inte några förbud, utan istället ”en beskrivning av hur en scout bör vara mot sig själv och sin omgivning”. (Elmström, s. 32) Ett resonemang förs om att scoutlagen inte behöver tolkas; den innehåller inga långa och krångliga ord utan alla förstår den intuitivt. Här skiljer sig uppfattningen åt mellan Baden-Powell och Elmström. Baden-Powell kommenterar varje lag för sig och ger exempel. I den moderna scoutlagen, värdegrunden, behövs inga förklaringar. Lagen talar för sig själv, och det är själva poängen. Enkelhet och tydlighet eftersträvas. Texten är i sin helhet avsevärt kortare och den skall inte kunna missförstås; en renodling har genomförts. Dock understryker Elmström att det inte finns något syfte med att kunna scoutlagen utantill och kunna

recitera den. Lagen skall ”förstås”, och scouterna skall välja att handla efter den – det är målet att sträva efter (ibid, s. 32).

Scoutlöftet ges mer utrymme än scoutlagen i BFB. Kärnan i resonemanget är att löftet är väldigt individuellt. Scouten skall göra sitt bästa för att försöka följa scoutlagen. Vad som är ens bästa är det scouten själv som avgör. Elmström skriver: ”Genom att varje scout lovar att göra sitt bästa utifrån sina förutsättningar blir scoutlöftet något väldigt individuellt.” (Elmström, s. 33) I SFB uttalas ett starkt allvar kring scoutlöftet: ”...men när du gett ditt hedersord vill du hellre dö än svika det. Du ser alltså att scouting inte bara är lek, utan också att den kräver en hel del av dig.” (Baden-Powell, s. 34).

Begreppet ”plikt” är bortplockat i det moderna scoutlöftet. Likaså är Gud och konungen borta och utfästelsen att alltid hjälpa andra. Det kan vara ett led i den utveckling mot förenkling som Elmström angav. Det skall vara enkelt och lättfattligt att avlägga scoutlöfte och förstå scoutlagen.

6.2 Patrullsystemet

I BFB citeras ur Svenska Scoutrådets stadgar angående patrullsystemet: ”Verksamheten genomförs inom ramen för den lilla gruppen, patrullen. Detta innebär att scouten utvecklas som individ genom att lära sig samarbete, ömsesidigt lärande, gemensamt ansvarstagande och ledarskap.” (Elmström, s. 36) Detta är en fundamental pedagogisk idé inom scoutrörelsen: arbetet i grupp. Gruppen, patrullen, får inte vara för stor och inte för liten. Ungefär sex till åtta personer i omkring samma ålder anges som den bästa storleken. Sättet att arbeta i grupper förklaras med att det är naturligt för människor att bilda grupper, för att vi behöver känna tillhörighet, identifiera oss med någon annan och få bekräftelse. Scouten får oftast inte själv välja vilken patrull han eller hon vill tillhöra. Således hamnar scouten ofta i en patrull med andra ungdomar som han eller hon inte känner sedan tidigare, men som genom arbetet skall harmoniseras till en väl fungerande grupp; scouten får också en ökad förståelse för människors olikheter och lika värde. (ibid, s. 36) För att få arbetet att fungera i gruppen utses ofta en patrulledare (PL) och ibland en vice patrulledare (vPL). Patrulledaren har ansvar för gruppen, och att alla deltar i arbete och diskussioner, men det understryks att alla i gruppen har ett

gemensamt ansvar för att verksamheten fungerar. Elmström skriver att patrullsystemet skall vara ett samspel, en tvåvägskommunikation mellan scouter och ledare. (Elmström, s. 39) Mångfald eftersträvas i patrullerna; en viss åldersblandning och en kunskapsblandning ger bäst utfall. För att patrullen skall växa samman till en enhet, vilket eftersträvas, utsätts den för utmaningar och äventyr – så att scouterna som är med skall få dela samma erfarenheter. Dock betonas det att patrullkänslan inte får bli för stark, negativ och utestängande mot andra patruller (ibid, s. 39).

I SFB upptar stycket om patrullsystemet knappt en halv sida, vilket är litet jämfört med andra kapitel i boken; scoutdräkten ägnas mer utrymme. Pedagogiskt sett är scouting överlägset skolarbetet, Baden-Powell skriver: ”Patrullsystemets främsta mål är att dana karaktärer genom att ge verkligt ansvar åt så många pojkar som möjligt. Om avdelningschefen ger en patrulledare verkligt ansvar, ställer stora fordringar på honom och lämnar honom fria händer att utföra sitt uppdrag, gör han mera för pojkens karaktärsdanning än en hel massa ’skolplugg’ någonsin förmår göra.” (Baden-Powell, s. 38) Tron på eget ansvarstagande är stark. Om scouten får en uppgift och fria händer så löser han den med egen kraft. Tonen inför skolans arbete är nedlåtande. Resten av texten om patrullsystemet ägnas åt att konkret beskriva den hierarki som Baden-Powell vill stöpa rörelsen i. Patrulledare, vice patrulledare och avdelningsråd är viktiga komponenter. Makten utgår uppifrån. Under rubriken ”Ett ord till patrulledarna” finns intressanta pedagogiska idéer: Baden-Powell skriver att vad patrulledarna gör, kommer också de andra i patrullen att göra. Den sista meningen lyder: ”Men kom ihåg: ni skall *leda* dem, inte *knuffa* dem framåt!” (ibid, s. 38).

Själva strukturen och tanken med patrullsystemet är densamma i SFB och BFB. Patrullen är en liten grupp där alla tar ansvar, och med ett större ansvar för patrulledaren att se till att alla arbetar och deltar i verksamheten. I den moderna uppfattningen om patrullsystemet framstår det som viktigare hur det fungerar inom gruppen, att det är där lärdomarna kommer genom samarbete. Fokus ligger på den enskilde individens utveckling. I SFB finns uppfattningen om att scouternas uppgift ligger utanför patrullen – det finns uppdrag i samhället och omvärlden som skall antas och problem att lösa. Den moderna scoutingen uppfinner situationer och problem som anpassas till patrullen och dess utveckling. Detta kan vara en effekt av det moderna samhällets framväxt med en helt annan situation och andra problem än 1908. Baden-Powell gör distinktionen

mellan "fredsscout" och "krigsscout" (dvs. spejare - soldater), något som inte görs av den moderna scoutrörelsen.

6.3 Lära genom att göra

"Lära genom att göra" är en översättning från engelskans uttryck "learning by doing", som härstammar från den amerikanske filosofen John Dewey som jag tidigare redogjort för i mitt litteraturkapitel. Det finns likheter mellan Baden-Powells och John Deweys idéer om att bara se medlen och inte målen. Dewey kritiserade arbetslivets organisation, och separationen av produktion och konsumtion. Individen tappar kontrollen över helheten och får inte uppleva tillfredsställelsen av sitt arbetes resultat. (Stensmo, s. 215) Baden-Powell skriver om "ömfotingar": "De har aldrig behövt göra upp eld och själva koka sin mat – det har alltid andra gjort åt dem. Behöver de vatten vrider de på en kran [...] Går de vilse eller vill de veta vad klockan är, behöver de bara 'fråga polisen'. De har hus att bo i och en säng att sova i, som de inte behövt tillverka själva. Skor och kläder gör andra åt dem." (Baden-Powell, s. 44) Det centrala i Deweys läroplan är utformningen av den pedagogiska situationen. Äkta kunskap fås när man handlar i situationer, utför aktiviteter, som liknar dem i vilka kunskapen en gång blev till. Det är tillkomsten av procedurer och tillverkningen av redskapen som skall vara i fokus, inte den färdiga produkten i sig. Det praktiska och det teoretiska lärandet skall vävas ihop; det manuella arbetet är lika viktigt som den intellektuella. Själva uttrycket "learning by doing" innebär att eleven skall vara aktiv i undervisningssituationer, och läraren skall vara handledare. Eleverna är motiverade av fyra behov: 1) ett socialt behov av gemenskap 2) nyfikenhet att utforska 3) en lust att tillverka och skapa och 4) ett estetiskt intresse. Arbetet skall vara problemlösande och lärarens uppgift är att stimulera till lösningen av problemen. Problemen måste också kopplas till verkligheten och behandlas i ett sammanhang (Stensmo, s. 218ff).

Elmström följer John Dewey i spåren och förklarar "Lära genom att göra" som en aktivitetsbaserad pedagogik där teori och praktik, reflektion och handling (också en av Deweys idéer) hänger ihop. Dessutom måste kunskapen ha verklighetsanknytning enligt Elmström. Scouterna skall utvecklas genom att utmana sig själva och testa nya saker i konkreta situationer där de själva är aktiva. Dock skall det ske i en "skyddad miljö".

(Elmström, s. 42) Denna skyddade miljö uppfattar jag som det jag tidigare beskrev som konstruerade situationer med problemlösande karaktär som tillämpas under "hajker" och andra verksamheter. Det finns ett problem här som gäller uppfattningen av begreppen "verklighet" och "verklighetsanknytning". Den moderna scouten placeras i situationer med "verklighetsanknytning" och inte i verkligheten i sig. I SFB är fokus satt på speciella färdigheter som scouten bör utveckla. Detta skall göras i verkligheten, under exempelvis "upptäcktsfärder" eller "fjällfärder" (Baden-Powell, s.44-45). Scouten skall tillägna sig de kunskaper som en krigsscout besitter. Färdigheterna och kunskaperna är fastslagna i boken, som tar formen av en läroplan. I lägereldsberättelserna tar Baden-Powell systematiskt upp allt som en scout praktiskt bör kunna. Pedagogiken för detta är "learning by doing"; scouterna skall i hög grad ge sig ut i verkligheten och med erfarenhetens hjälp lära sig mer och mer. Men själva "görandet" har också en annan vinst, Baden-Powell skriver under rubriken Disciplin: "Du kan inte fostra ett barn med dåliga vanor genom att straffa det, utan bara genom att ge något lämpligt att syssla med, som tar dess uppmärksamhet i anspråk, att det glömmer sina olater och så småningom lägger bort dem." (Baden-Powell, s. 186).

6.4 Symboler och ceremonier

I kapitlet om symboler och ceremonier inom scoutrörelsen understryker Elmström vikten av dessa företeelser som skapar av en känsla av "Vi". Utöver symbolerna och ceremonierna finns andra attribut som förstärker denna känsla: scoutdräkten, lägerlivet, sånger, och särskilda scoutbegrepp som utomstående till en början inte förstår. Elmström skriver att allt detta skapar en gemenskap, "vi är exklusiva som förstår det här". (Elmström, s. 47) Det görs inga djupare analyser kring vilka symboler och ceremonier som används, utan deras betydelse framstår som enbart bärare av en samlade kraft. Funktionen sätts före innehållet. Det finns också en pedagogisk tanke här: scouterna skall själva i en viss utsträckning skapa sina symboler (exempelvis patrullens flagga och märke) och ceremonier. Ord som exkluderande används inte i Elmströms text, utan användningen framställs som enbart positiv.

I SFB tar Baden-Powell upp scoutuniformen mycket noggrant och beskriver denna utifrån alla delars praktiska användning. Den har sin förebild i den dåvarande

sydafrikanska poliskårens uniform. Hatt, halsduk, skjorta och kortbyxor, och till detta en trästav med en mängd användningsområden utgör uniformen. Den ser huvudsakligen likadan ut för en scout 2008 som den gjorde för Baden-Powell. Att använda scoutuniform kan jämföras med användandet av skoluniform. Dock är användandet av scoutuniform inte bara tänkt som en symbol för samhörighet utan det finns också praktiska anledningar att ha särskilda kläder i speciella material. En blivande scout skall invigas i rörelsen instrueras av Baden-Powell genom en särskild ceremoni, där han tilldelas sin hatt och sin stav och får sin plats i en patrull. Då avlägger han också scoutlöftet. Detta sker med flera scouter närvarande och är en gemensam ceremoni. Att bli scout är en offentlig procedur (Baden-Powell, s. 35).

6.5 Friluftsliv

Friluftslivet är ett starkt pedagogiskt verktyg inom scoutrörelsen. Baden-Powell skriver i förordet, som jag redan refererat till, att förtrogenhet med naturen (woodcraft) är metoden för att ge scouterna en medborgaranda. Friluftslivet blir den fysiska lokalen och verksamheten för scouting där värdegrunden skall läras in.

Elmström citerar Svenska Scoutrådets stadgar som slår fast två mål för friluftslivet: dels möter scouterna i naturen utmaningar som uppmuntrar till samarbete inom patrullen, och dels ger friluftslivet en kontakt med naturen och kunskap om miljö och natur. (Elmström, s. 50) Naturen är inte ett mål i sig, utan ett medel. I naturen uppkommer lätt situationer som kan användas i pedagogiskt syfte; väder och vind kan snabbt slå om och skapa tillfällen för scouterna att tvingas samarbeta för att klara av situationen. Det finns också en idé om att utrustningen inte skall stå i centrum. Det dyra är inte alltid, bäst eller nödvändigt. En ekonomisk grundsyn läggs fram där föräldrar uppmanas att inte falla för dyra märken och gruppträck, vilket kan relateras till Baden-Powells uppmaning till scouterna att vara sparsamma. En scout skall ha egna pengar och kunna reda sig själv, och inte ligga samhället till last. Slöseri (som på dyra märken för friluftslivet) är inte önskvärt (Baden-Powell, s. 149).

För Baden-Powell är naturen och friluftslivet en självklarhet. Det är inte bara en pedagogisk lokal för träning och utmaningar, utan en faktisk realitet. Baden-Powells

militära bakgrund gav honom den insikt och erfarenhet han behövde för att bilda sig uppfattningen att naturen är en viktig plats för människan, där medborgaren med nödvändighet måste ha en kompetens. Naturen är ett mål i sig. Av de 28 lägereldsberättelserna i SFB har 17 stycken rubriker som relaterar till friluftsliv, exempelvis ”Spårning”, ”Vildmarksliv”, ”Matlagning”, ”Om djur”, ”Träd – växter” och ”Lägersjukvård”.

6.6 Lokalt och globalt samhällsengagemang

I BFB skriver Elmström att vara en aktiv samhällsmedborgare är ett grundläggande värde för alla scouter. Scoutrörelsen är en partipolitiskt obunden organisation, men den är inte opolitisk. ”Allt vi gör är politik”. (Elmström, s. 56) Rörelsen uppmuntrar scouterna att ta del av samhället de lever i. Men det ges ingen pekpinne vilka politiska värderingar som är önskvärda; scouterna skall själva utveckla sin bedömningsförmåga, vilket innebär att det finns scouter med olika politiska uppfattningar, såväl ledare som unga. Det understryks att det är viktigt att agera lokalt, och att stora insatser kan göras i närmiljön. ”Ansvar” är det begrepp som förekommer mest frekvent i texten. Att kunna ta ansvar både för sig själv och för andra framställs som det viktigaste engagemanget. Ingenstans står det om ”nationen”, ”Sverige” eller ”fosterlandet”. Att agera för Sveriges bästa i världen är ingen bärande idé inom den moderna scoutrörelsen.

Baden-Powell lägger stor vikt vid det nationella. Varje scout skall agera för sitt fosterland och dess monark. Lägereldsberättelse 26 har som rubrik: ”Vårt fosterland”. Det slås fast att det inte räcker med att vilja tjäna sitt land, utan scouten måste också veta hur det låter sig göras. Först måste landet alla medborgare enas, eftersom ”ett söndrat hem kan inte bestå.” (Baden-Powell, s. 164) Oavsett klasstillhörighet, stadsbor eller landsortsbor är alla medborgare i samma land. Den rike scouten skall inte se ned på den fattige scouten, och den fattige skall inte vara avundsjuk på den rike. ”Vi har alla fått var och en sin plats, alldeles som tegelstenar i en mur, även om stenen ser obetydlig ut i förhållande till den stora muren.” (ibid, s. 164).

Samtidigt som Baden-Powell understryker vikten av att tjäna sitt land finns också ett globalt tänkande i SFB. Lägereldsberättelse 28 har rubriken ”Vårt världsfamnande

brödraskap” där Baden-Powell redogör för att antal internationella scoutmöten som hållits på olika platser i världen. (Baden-Powell, s. 165) Skillnaden mellan idéerna i BFB och SFB angående samhällsengagemang är att Baden-Powell förespråkar en fosterlandskärlek och plikt och ansvar inför hemlandet, medan BFB har tagit bort det nationella och ersatt det med det lokala och det globala. Baden-Powell nämner inte politik, medan Elmström menar att all verksamhet är politisk, och att det finns ett värde och en pedagogik som måste fokusera på detta och få den enskilde scouten att inse sitt eget politiska värde som samhällsmedborgare. Utvecklingen är det viktigaste, och inte vilket mål, grundat i ett politiskt värde, som bör eftersträvas.

6.7 Stödjande och lyssnande ledarskap

Sista delen i scoutmetoden utgörs av ledarskapets roll för rörelsen. Synen på individen inom modern scouting läggs fast i BFB: varje individ har olika egenskaper och potential, som kan utvecklas av bra ledarskap. Bra ledarskap innebär att man som ledare är förmögen att motivera, inspirera, stötta och ge förslag på möjliga vägar under arbetets gång. Ibland bör en scoutledare släppa greppet helt och låta gruppens arbete hamna i kaos för att sedan samla alla igen och gå igenom vad som hänt. Att skapa en ram för verksamheten är viktigt och att inom den ramen få alla deltagare att känna sig trygga och ge dem möjlighet att utvecklas. I undantagssituationer måste dock ledaren få bestämma utan diskussion. Grunden för samarbetet mellan ledare och scout bygger på ett förtroende som måste skapas och hållas vid liv (Elmström, s. 61).

I scoutlagen som den anslås i SFB finns uppmaningen till alla scouter att utan invändningar lyda sin patrulledare och scoutledare. Om det kommer en order eller uppmaning så skall den följas. Scouten skall göra det han blir tillsagd, eftersom det är hans plikt. Det finns inget av resonerande och diskuterande i relationen mellan ledare och scout. Ledaren vet vad som är rätt, eftersom han är ledare. Under rubriken ”Ett ord till patrulledarna” skriver Baden-Powell att varje ledare skall vara ett föredöme för sina scouter. De kommer att göra som ledaren gör och härma dennes beteende. Varje ledare skall ta hand om sina scouter och ”göra bra folk” av dem. (Baden-Powell, s. 38) Ledaren skall således vara aktiv och direkt påverka sina scouter i deras utveckling. Den frihet i utveckling som BFB presenterar finns inte i SFB.

Den strikta hierarki som föreskrivs i SFB kan inte ifrågasättas; den utgör strukturen för hela organisationen och utan den skulle allting falla samman. Baden-Powell skriver att han har försökt skapa scouting utifrån den enskilde pojken synpunkt. Organisationen är decentraliserad så långt det går; ledarna skall ha "fria händer" utan övervakning, byråkrati och kostnader. (Baden-Powell, s. 173) Det är den lilla hierarkiska gruppen som skall stå i ett pedagogiskt centrum. Synen på pojkar i SFB som individer är grundad i en människosyn där unga människor förutsätts vara fyllda av "entusiasm" och "verksamhetslust". De behöver bara "ledas åt rätt håll" för att bli "goda och nyttiga medborgare". (ibid, s. 172) Ledaren skall leda, och inte endast se på och vara en stöttande handledare.

6.8 Svensk skola och svensk scouting

När jag jämför Linnés slutsatser om den moraliska uppfostringens utveckling inom den svenska skolan och utvecklingen inom scouterna som jag själv undersökt uppenbarar sig både likheter och skillnader. I förstone skall sägas att scouting inte är någon skola, istället ser sig rörelsen som ett komplement till skolan. Elmström skiljer på tre sorters utbildning och lärande: 1) Formell utbildning är det som sker i grundskolan, gymnasiet och på högskolor, 2) Icke-formell utbildning som sker i arbetslivet, föreningslivet eller inom ungdomsorganisationer, 3) Informellt lärande är en omedveten inläring som sker hela tiden, var vi än befinner oss. Mycket av det lärande som sker inom verksamheten för exempelvis en ungdomsorganisation är informellt lärande. Elmström understryker att scoutingen bygger på frivillighet och nyfikenhet, till skillnad från den obligatoriska skolan (Elmström, s. 8).

Den svenska skolans uppgift under sina första decennier var att dana nyttiga och kristna samhällsmedborgare. Nyttiaspekten är också en stark idé hos Baden-Powell. Scouten skall vara till nytta, både för andra och för samhället i stort; att ligga samhället till last är något mycket negativt. Kristendomen är en självklarhet för Baden-Powell, som en grund för etik och som ett moraliskt rättesnöre. Scoutrörelsen och skolans moraliska fostran utvecklas parallellt under den första perioden. Idéerna kring uppfostran och värden är snarlika och värdena är givna; det finns inte utrymme för diskussion - värdena

måste inte erövrats eller försvaras. ”Plikt” och ”nytta” är centrala begrepp. Med det moderna samhällets framväxt under 1900-talets första decennier förändras skolans inriktning mot att fokusera på det nationella och ”fosterlandet” som utgångspunkt för en moralisk uppfostran. Likaså gör vetenskapen sitt intåg, och kyrkan tappar något i inflytande över läroplanerna i skolan. Att eftersträva en god fysik och hälsa blir en del av en moralisk fostran, och detta har hela tiden också genomsyrat scoutings verksamhet. Att ha en god fysik var en nödvändighet för en scout. Likaså att vörda och underkasta sig nationen, flaggan och konungen i en stark fosterlandskärlek var viktigt för en scout.

Under efterkrigstiden omformades skolan och dess fostrande ambition till att skapa demokratiskt sinnade medborgare. Vetenskapen tar allt mer religionens plats i fråga om moralfrågor. Varje elev får fatta egna rationella och moraliska beslut utifrån en saklig undervisning. Det goda och det rätta växer fram med automatik hos varje individ om undervisningen är rationell och objektivt grundad. I den moderna scoutingen återfinns dessa idéer; scoutingen skall hjälpa scouten att utvecklas, men målet för utvecklingen är individuellt och formas av individen själv efter dennes förutsättningar. Samtidigt finns det en tro på att om bara träningen och utbildningen är god så växer det rätta fram hos alla scouter individuellt. Med scoutmetoden skapas goda samhällsmedborgare. 1960-talets läroplaner i skolan sätter den enskilde eleven i centrum, och den utvecklingen förstärks allt mer fram tills dagens läroplaner. Denna idé är verklighet inom modern scouting där stort fokus sätts på den enskilde individen och dennes utveckling. I Baden-Powells ursprungliga idéer fästes stor vikt vid individen men också vid patrullen, och i förlängningen nationen. Den enskilde scoutens uppgift var att bidra till samhället, och aktivt stärka nationen. Tillsammans som en stor rörelse skulle alla scouter påverka och utgöra en stark aktör inom samhällsutvecklingen. Målet var inte individens egen utveckling, utan den sågs som en metod för att stärka människan att kunna bidra till samhällets goda utveckling. Samma skifte i fokus från ett större kollektivt mål till det enskildas, individens, utveckling sker inom skolvärlden under 1900-talet. Begreppet ”fostran” byts ut mot ”utveckling”, både inom skolan och inom scoutrörelsen. Dock återkommer ”fostran” i Lpo94, men i formuleringen efter understryks att varje elev skall finna sin egen unika särart. Eleven skall fostras i rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Modern scouting och den svenska skolan i sin nuvarande form drar åt samma håll; de underliggande värdena är i huvudsak samma och utvecklingen under 1900-talet har också för båda liknat varandra i stor utsträckning. En läroplan är, som

tidigare slagits fast, ett resultat av sin samtid med influenser från rådande strömningar i samhället, och inte en isolerad produkt av en grupp människor med en särskild kompetens.

En intressant avslutande jämförelse som kan göras är den mellan den moderna scoutlagen (se kapitel 6.1) och de punkter som återfinns under rubriken ”Normer och värden” i skolans nuvarande läroplan för att tydliggöra mitt resonemang (Lpo94, s. 8):

Normer och värden:

Skolan skall sträva efter att varje elev:

- utvecklar sin förmåga att göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper och personliga erfarenheter,
- respekterar andra människors egenvärde,
- tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling, samt medverkar till att bistå andra människor,
- kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen och
- visar respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv.

Innehållet i de båda uppställningarna visar på den svenska skolans och svensk scoutings liknande utveckling i avseende på värdegrund. Idéerna är snarlika inom både skola och scouting och fokuserar på elevens och scoutens relation och förhållningssätt till andra människor och respekten för miljön.

7 Diskussioner och slutsatser

Ulf P. Lundgrens uppdelning av studiet av en läroplan i tre analytiska nivåer gav mig en ingång till att studera förändringen i scouternas värdegrund och läroplan, och sätta den i kontrast till den svenska obligatoriska skolans dito. Lundgren utvidgar begreppet ”läroplan” till att omfatta betydelsen av den engelska termen ”curriculum”, där inte bara mål, innehåll och fördelning av tid ingår utan också de bakomliggande filosofier och föreställningar som formar själva läroplanen inkluderas i begreppet. (Lundgren, s. 21) Mitt sätt att arbeta med ”curriculum” har varit att anta Lundgrens begrepp ”läroplanskod” som de bakomliggande formande idéerna för en läroplan. Av de tre analysnivåerna Lundgren anger för läroplansanalys har jag placerat min undersökning på det första planet, som har en ambition att analysera de värderingar, kunskaper och erfarenheter som väljs ut och organiseras. Varför väljs en viss kunskap ut framför annan? Vad styr urvalet av en viss kunskap? Med min textanalytiska metod och jämförande ambition av två olika dokument från scoutrörelsen ville jag studera en förändring över tid av scoutrörelsens läroplanskoder och tillhörande värdegrund. Mitt resultat speglade jag mot samma utveckling inom den svenska skolan, i form av Agneta Linnés forskning kring skolans moraluppfostran och dess utveckling, för att sätta in min undersökning i ett större sammanhang.

Göran Lindes kategorisering av olika läroplanskoder gav mig ett verktyg att klassificera Baden-Powells läroplanskod och scoutrörelsens moderna läroplanskod, och dra slutsatser om skillnaderna i deras respektive sammansättning. En läroplanskod är sällan helt renodlad utan är uppbyggd av delar, större eller mindre, av de fyra klasser av koder som Linde anger: klassisk, realistisk, moralisk och rationell läroplanskod, även kallad ”nyttokod”. (Linde, s. 34ff) Som komplement till Linnés forskning om moraluppfostran vill jag här lägga till Lindes slutsats att den rationella läroplanskoden har varit den dominerande i svensk skola under efterkrigstiden.

En värdefull teoretisk bakgrund till mina slutsatser är Kennert Orlenius utsaga om läroplaner och värdegrunder som politiska produkter av sin samtid. (Orlenius, s. 14) De är inte skapade av isolerade pedagogiska experter som tillsammans arbetat fram riktlinjer på vetenskaplig grund. Istället bör de förstås som tidsdokument, där samhällsutvecklingen och de rådande ideologiska strömningarna kodifierats. Jag har mot denna bakgrund kunnat studera scoutrörelsens pedagogiska förändring utifrån en förståelse av samhällsutvecklingen och fått möjlighet att förklara denna förändring som skett under 1900-talet. Med skolans utveckling som i stora drag är densamma som scoutrörelsens, fast mer uttalad, blir förklaringsvärdet av Orlenius teori ännu större. Min slutsats om detta är att både den svenska skolan och scoutrörelsen har låtit samhällsutvecklingen styra sin läroplansutformning, men med mer eller mindre direkt kännedom om det. Scoutrörelsen har i hög grad påverkats av det moderna samhällets framväxt, och jag menar att scouterna rört sig från en stark värdeobjektivism som uttrycks i *Scouting for boys* till en mer uppmjukad värdesubjektivism i "Bit för bit. Boken om scoutmetoden". I den senare uttrycks idéer om medel, verktyg och metoder för att få individen att utvecklas, men inte vilka som är målen för utvecklingen. Det finns tankar om hur en scout "skall vara" men inte vad scouten "skall göra". Detsamma gäller i den moderna skolan: en elev skall fostras i demokratiskt tänkande, men inte för att sedan arbeta för demokratin som styrelseskick. För Baden-Powell var det uppenbart vad en scout borde ägna sig åt – att hjälpa och bistå samhället och sitt fädernesland. Svenska Scoutrådet vill möjliggöra för ungdomar att utvecklas till ansvarsfulla världsmedborgare – hur skall det tolkas? Jag menar att det är abstrakta formuleringar som skall skylla det faktum att målen har gått förlorade, eftersom rörelsen har låtit sig påverkas av samhällsutvecklingen och politiska krafter som därigenom förändrat deras läroplanskod och värdegrund. Samhällsutvecklingen tillåter inte en modern scoutrörelse i ett demokratiskt land att ha fäderneslandets bästa som mål, därav förändringen.

Idén om att ingen läroplan eller värdegrund står opåverkad inför samhällsförvandlingar och nya idéströmmar kan sägas omfatta alla organisationer och rörelser som utvecklar sådana dokument, Agneta Linnés undersökning är ett bevis för detta. Hennes analys av den svenska skolans moraluppfostran ger mina slutsatser ett skol- och lärarperspektiv på förändringsarbete med läroplan och värdegrund.

7.1 Individens utveckling

Min jämförande textanalys ger svar på mina forskningsfrågor och visar, som svar på den första frågan, att förändringen i avseende på scoutrörelsens läroplan och värdegrund från *Scouting for boys* till "Bit för bit. Boken om scoutmetoden" är stor. I alla de sju delar som den moderna scoutmetoden består av fann jag skillnader i idéer och innehåll. Majoriteten av dem var uppenbara. Min utgångspunkt har varit att studera en rörelse som till det yttre kan framstå som konservativ och styrd av fasta principer, då som nu. Denna rörelse har en egen pedagogisk metod och läroplan, baserad på en värdegrund i form av scoutlag och scoutlöfte. Scoutlagen och scoutlöftet är den första delen i scoutmetoden och utgör själva grunden för all scouting. Det moderna scoutlöftet och scoutlagen har förändrats från sin ursprungsform i betydande grad. Min första slutsats att dra av jämförelsen mellan den moderna scoutlagen och Baden-Powells scoutlag som är längre, tio lagar mot sju i den moderna versionen, är att det pågått en renodlingsprocess i arbetet med att modernisera scoutlagen. Scoutrörelsen har övergett sin pliktetik men inte ersatt den till fullo med någon annan motsvarande uttalad etik. Möjligen kan den moderna scoutlagen anses bygga på en dygdetik, där scoutens förhållande till sin nästa står i centrum. Elmström skriver att scoutlagen uttrycker etiken, men gör inget fördjupande resonemang kring hur denna etik är i så fall uppbyggd och på vilka värden den grundas. (Elmström, s. 32) Baden-Powells scoutlag är lättare att förhålla sig till; som scout får man tydliga riktlinjer för sitt handlande. I den moderna versionen är uttrycken mer abstrakta och möjliga att tolka på olika sätt. Scoutrörelsen har inte varit tillräckligt adaptiv för att kunna formulera en tydlig modern värdegrund. Istället för att inom rörelsen förnya arvet från Baden-Powell utifrån egna erfarenheter och idéer har man öppnat sig för förändring och påverkan utifrån, som Orlenius teori går ut på, och försökt formulera en modern läroplan och värdegrund, men misslyckats. Det har inom den moderna scoutingen utvecklats en tro på individens subjektivitet inför sin egen utveckling: scoutverksamheten ger dig verktyg att utvecklas, men styr dig inte i någon riktning. Begreppet "demokrati" återfinns inte i den moderna scoutlagen. Jag menar att en stor förändring från *Scouting for boys* till den moderna scoutingen i avseende på läroplan och värdegrund är att den traditionella scoutverksamheten utvecklade scouterna för att de skall bistå samhället och göra insatser för andra. Den moderna scoutingen vill utveckla scouten för scoutens egen skull. Individens egen utveckling är målet. Problemet är att den moderna

scoutpedagogiken inte anger mot vilka mål utvecklingen skall ske. Detta resonemang kan utvecklas till en diskussion om hur unika de nuvarande pedagogiska idéerna och metoderna är i den moderna scoutrörelsen. Det som gjorde scouting unikt för etthundra år sedan kan vara på väg att eroderas, i takt med att samhällsutvecklingen allt mer påverkar utformningen av läroplan och värdegrund. Istället för att behålla själva innehållet – de ursprungliga målen och metoderna för att uppnå dessa, har scoutrörelsen behållit mycket av de yttre strukturerna, såsom symboler, ceremonier, uniformer och värderingarna kring dessa – som jag kopplar till det som Lahdenperä betecknar som exkluderande värden. (Lahdenperä, s. 116) Innehållet har tunnats ut, men fasaden står kvar. Det hade varit intressant att studera en framtida utveckling om rörelsen hade agerat tvärtom, mjukat upp de yttre formerna och behållit sitt ursprungliga pedagogiska innehåll.

För att konkretisera min slutsats kring förändring i scoutrörelsens läroplanskod menar jag att rörelsen har rört sig från en läroplanskod som bestod av moralisk kod, nyttokod och klassisk kod mot en mer otydlig kod där det finns spår av nyttokod och realistisk kod. I *Scouting for boys* formulerade Baden-Powell ett scout-ideal som var målet för varje scouts utveckling. Strävan att uppnå detta ideal var identiskt med utvecklingen enligt läroplanen. Scoutlagen, skrev Baden-Powell, är ”ett arv från gamla tider”. (Baden-Powell, s. 31) Detta tolkar jag som ett försök att förankra lagen i ett klassiskt arv och idén om ett högre ideal. En scouts moral skulle vara höjd över allt klander, och lojaliteten skulle vara stark. Lydnad och disciplin var grundläggande värden. Att vara samhället till nytta och inte belastning var målet för varje scout. Beredskap inför framtiden var viktig, som scouternas valspråk lyder: ”Var redo!”. Den moderna scoutingens läroplanskod är svårare att kategorisera, på grund av det jag anfört med verksamhetens otydliga mål. Scoutidealet är borta, moraluppfattningen är nedtonad och nyttoaspekten förminskad. Kvar finns en realistisk världsbild, med fokus på miljöansvar för den enskilde scouten, samt en uppfattning om individens betydelse för sin omvärld, både lokalt och globalt – en form av nyttokod. Men är scoutrörelsen att betrakta som en miljörörelse? Att fokus har hamnat på miljöansvar är ytterligare ett tecken på scoutrörelsens anpassning till samtiden och den starka miljödiskursen.

Min andra forskningsfråga rörde vad som behandlas och vad som inte behandlas, i de två undersökta texterna. Det har tidigare nämnts att begrepp och uppfattningar om Gud,

fosterland, plikt och moral återfinns i *Scouting for boys*, men inte i den moderna scoutingens program, och detta har sin bakgrund i förändring av sammansättningen av läroplanskoden. Vad som däremot får stort utrymme i den moderna scoutmetoden är begreppet ”ledarskap”. Ledarskapet är en företeelse som lyfts fram mycket tydligt i ”Bit för bit. Boken om scoutmetoden.” Sista delen i scoutmetoden behandlar ledarskapet, som skall vara ett stödjande och lyssnande sådant – inte auktoritärt som hos Baden-Powell, där ledarskapet var något självklart och inte för alla. Problemet är att det inte redovisas i den moderna scoutmetoden om alla scouter är lämpade att leda, och om det är något den enskilde scouten kan lära sig. Inte alla scouter blir ledare under sin tid i rörelsen. Det gör det också svårt att placera ”ledarskap” som ett allmänt mål för scoutrörelsens pedagogik. Det är oklart om det skall uppfattas som ett verktyg eller ett mål. Som tidigare nämnts är också den globala miljöaspekten något som förstärks kraftigt i den moderna scoutmetodens innehåll. Det som inte behandlas uttryckligen är idéer om jämlikhet och jämställdhet, en tillämpad demokratisyn, solidaritet med fattiga och svaga och förhållningssätt till ett nytt mångkulturellt samhälle.

Det som framstår tydligt i en jämförelse mellan de två programskrifterna från scoutrörelsen är den ursprungliga scoutingens faiblesse för värdebegrepp och uttalanden om värdeladdade företeelser både i samhället och inom scoutverksamheten. Baden-Powell uttalar sig med stor säkerhet om samhällsproblem och hur scouterna kan vara en kraft för att motverka dessa problem – vilket är scoutings syfte. Den moderna scoutingen har ett helt annat fokus: individens utveckling. Det är det enda som återstår av det teoribygge som Baden-Powell konstruerade med sin bok *Scouting for boys* 1908. Scoutrörelsen har laddat ur sina värden och skapat en annan sorts organisation med vad jag uppfattar som otydligare mål. De värden som scoutlagen sägs vila på är för mig svåra att förstå. Verksamheten har tagit en riktning mot att arbeta bredare och inte med samma värdeladdade innehåll som tidigare. Att vara scout är i vår tid är att ägna sig åt sig själv och sin egen utveckling – åt det håll man själv önskar, och inte att utvecklas mot ett bestämt ideal med ett bestämt syfte.

7.2 En parallell pedagogisk utveckling

Det var fruktbart att koppla samman den pedagogiska utvecklingen inom svensk scouting med moralfostran inom svensk skola. Det ger min undersökning ett större djup och en högre pedagogisk relevans utifrån mitt lärarperspektiv. Att parallellt studera pedagogisk utveckling har gett mig som blivande lärare en större förståelse för hur förändringsarbete med läroplaner och värdegrunder går till på en högre abstraktionsnivå.

En övergripande slutsats är att både svensk skola och svensk scouting historiskt sett har influerats utifrån, enligt Orlenius teori. Detta är viktigt att lyfta fram eftersom det ger en större förståelse för förändring av läroplan och värdegrund på ett mer generellt plan. Läroplanerna är politiska produkter av sin samtid, oavsett om de tillkommer inom offentlig verksamhet eller inom en idérörelse. Däremot skiljer de sig i avseende på tillkomst: politikerna har direkt inflytande över skolans läroplan, medan scoutrörelsen står fri från sådant inflytande. Scoutrörelsen har påverkats indirekt. Men jag drar också slutsatsen att utvecklingen inte är helt omedveten; det är uppenbart att det funnits reformerande krafter inom svensk scouting, annars skulle inte rörelsens moderna läroplaner och den nuvarande värdegrunden vara konstruerad som den är. En uppfattning att scouting måste följa med i sin tid, och att detta görs endast genom att omforma grundläggande värden med följden att verksamheten också måste reformeras, har varit vägledande. Ett annat sätt att tänka, med ett annat resultat, hade varit om scouterna behöll sina ursprungliga värden, men arbetade om sin yttre form. För att få ett svar på vilken metod som blivit mest framgångsrik måste en analys göras över vad inom scouting som möjliggjort dess kraftiga tillväxt i världen under 1900-talet. Vad har gjort scouting så populärt? Är det möjligheten att få bära inkluderande scoutuniformer och delta i ceremonier, eller tanken om att bli en bättre människa utifrån ett moraliskt ideal grundat i tydliga värden?

En jämförelse av den moderna scoutlagen och målen att sträva mot under rubriken ”Normer och värden” i Lpo 94 ger en tydlig bild över de övergripande likheter som finns – och av detta drar jag slutsatsen att både skolan och scoutrörelsen påverkats av samma moderna samhällsutveckling; förändringsmekanismerna är desamma. Det uttalas också med tydlighet i Lpo 94 att värdena skall komma till uttryck i praktisk vardaglig

handling, en idé som också står scoutrörelsen nära. Jag vill härleda detta till John Deweys pedagogiska filosofi, där just det praktiska handlandet spelar en central roll. Det viktiga med att omsätta det man lärt sig i praktisk handling bottenar i Deweys resonemang om "waste in education", skolornas oförmåga att koppla innehållet i sina läroplaner till en praktisk verklighet. (Gundem, s. 66ff) De kunskaper som operationaliseras ur värdegrunden i skolan måste kunna användas i den verklighet som eleverna utbildas för. Denna insikt är även viktig inom scoutrörelsen – kopplingen till verkligheten är en viktig aspekt av scoutmetoden. Det är tydligt att John Deweys pragmatism influerat både den svenska skolan, och svensk modern scouting. Nyttotänkandet finns inom båda verksamheterna, att utbilda för framtiden och vikten av att ha en praktisk nytta av det man lär sig. Dock reserverar jag mig något inför att dra slutsatsen att den svenska skolan är helt grundad i en rationell läroplanskod. Att sätta individen i centrum är en annan dogm inom både skolan och modern scouting – en idé som också har en klar koppling till Deweys pragmatism. Individen skall själv söka sin kunskap, med ledaren vid sidan som en stöttande handledare. I detta avseende har den svenska skolan och scoutrörelsen utvecklats parallellt från auktoritära och stark hierarkiska strukturer till en mer löst sammanhållen struktur.

I huvudsak står den svenska skolan och svensk modern scouting varandra mycket nära i avseende på läroplaner och värdegrunder. De har drivits av samma förändringsmekanismer i sin pedagogiska utveckling och följt och anpassat sig till den moderna samhällsutvecklingen. Det som skiljer dem åt är deras pedagogiska metoder, men det är föga märkligt eftersom de har helt olika organisationsstrukturer, bakgrunder och positioner i samhället. Av detta kan man dra slutsatser, som min förhoppning i inledningen, att de kan lära av varandra – i synnerhet menar jag att skolan kan göra pedagogiska landvinningar om studier görs av det som scouterna är bra på: att tillhandahålla pedagogiska verktyg. Scouterna är inte längre, menar jag, måldrivna eller värdedrivna – de är drivna av sin egen metod, scoutmetoden. Ett närmande mellan den svenska skolan och svensk scouting hade kunnat ge skolan en välbehövlig metodologisk injektion. Det kan bli min uppgift som blivande lärare att inspireras av scouternas pedagogiska metoder och få mina framtida elever att vissla inför svårigheter.

Referenser

- Baden-Powell of Gilwell, Lord Robert (1997): *Scouting for boys. Svenska upplagan.* Svenska Scoutförbundet och Scoutförlaget.
- Bergström, G. & Boréus, K. (red.) (2005): *Textens mening och makt.* (2 uppl.) Lund. Studentlitteratur.
- Denscombe, Martyn (2000): *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna.* Lund. Studentlitteratur.
- Dewey, John (2004): *Individ, skola och samhälle.* Natur och Kultur.
- Elmström, Linda (2006): *Bit för bit. Boken om scoutmetoden.* Svenska Scoutrådet.
- Gundem, Björg Brandtzaeg (1990): *Laereplanspraksis og laereplansteori – en innføring.* Oslo. Universitetsforlaget AS.
- Lahdenperä, Pirjo (2001): ”Värdegrunden som exkluderande eller inkluderande diskurs.” I: Linde, Göran (red.) *Värdegrund och svensk etnicitet.* Lund. Studentlitteratur.
- Liljestrand, Jens (2004): *Vi äro svenska scouter vi.* Bokförlaget Atlas.
- Linde, Göran (2000): *Det ska ni veta! En introduktion till läroplansteori.* Lund. Studentlitteratur.
- Linné, Agneta (2001): ”Moralfostran i svensk obligatorisk skola.” I: Linde, Göran (red.) *Värdegrund och svensk etnicitet.* Lund. Studentlitteratur.
- Lundgren, Ulf P. (1981): *Att organisera omvärlden. En introduktion till läroplansteori.* Stockholm. Liber Förlag
- Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94.* Skolverket 2006
- Orlenius, Kennert (2001): *Värdegrunden – finns den?.* Stockholm. Runa Förlag.
- Stensmo, Christer (2007): *Pedagogisk filosofi.* (2 uppl.) Lund. Studentlitteratur.